



Studieområdet og SOP

HHX

Hvordan oplever undervisere og elever på hhx sammenhængen og progressionen i studieområdet, og på hvilken måde klæder studieområdet eleverne på til studieområdeprojektet i 3.g? Er fordelingen af undervisningstid og fordybelsestid i SOP-forløbet hensigtsmæssig set fra både underviser- og elevsynspunkt, og hvordan fungerer SOP-undervisningen og –vejledningen på de enkelte skoler?

Det er nogle af de spørgsmål, nedenstående artikel forsøger at give svar på. Udgangspunktet er en evaluering foretaget i foråret 2021 med deltagelse af udvalgte skolars SO-kordinatorer og faggruppeledere, en række SOP-vejledere og SOP-censorer samt en stor gruppe hhx-elever.

Indholdsfortegnelse

Status for studieområdet efter gymnasireformen 2017	2
Kvalitativ undersøgelse på udvalgte skoler.....	2
a) Sammenhængen og progressionen i studieområdet.....	2
b) Studieområdet som forberedelse til SOP	3
c) Vejledning og undervisningstid i SOP-forløbet.....	3
Foreløbig konklusion på den kvalitative undersøgelse.....	4
Hvad siger underviserne?	4
Organisering af studieområdet.....	5
Oplevelsen af sammenhæng og progression i studieområdet.....	6
Antallet af studieområdeforløb	6
Vejledning i SOP.....	7
Oplevelsen af elevernes SOP-proces.....	9
De 20 timers SOP-undervisning.....	9
SOP-eksamen.....	10
Hvad siger eleverne?	11
Elevernes valg af fag til SOP og deres opfattelse af SO-forløb.....	12
Elevernes oplevelse af SOP-vejledningen	13
Elevernes opfattelse af arbejdet med SOP.....	14
Konklusioner	16
Fejkilder	16

Status for studieområdet efter gymnasireformen 2017

I sommeren 2020 udklækkedes de første studenter efter et fuldt gennemløb af hhx-uddannelsen efter reformen i 2017. Som bekendt indebærer reformen bl.a. en gennemgribende ændring af studieområdet, sådan at det nu består af syv forløb samt et studieområdeprojekt i 3.g. Jf. læreplanen skal studieområdet udvikle elevernes bevidsthed om metodebegreber og evne til kritisk at håndtere såvel faglige metoder som studiemetoder i flerfaglige sammenhænge, ligesom studieområdet skal udvikle elevernes bevidsthed om fagenes identitet, forskellighed og samspil om konkrete problemstillinger. Alle sammen kompetencer, som eleverne skal demonstrere, at de behersker, når de skriver deres studieområdeprojekt i 3.g.

Nogle af de mest markante ændringer i læreplanen vedrørte selve studieområdeprojektet i 3.g. Med reformen blev de 50 timer til arbejdet med den skriftlige rapport opdelt i 20 timers obligatorisk undervisningstid og 30 timers fordybelsestid. Endvidere indførtes en mundtlig eksamination i studieområdeprojektet.

Styrelsen for Undervisning og Kvalitet nedsatte i december 2020 en arbejdsgruppe, som fik til formål at evaluere studieområdet med fokus på SOP. Arbejdsgruppen har dels lavet en kvalitativ spørgeskemaundersøgelse blandt faggruppelederne og SO-koordinatorerne på otte udvalgte handelsgymnasier, og dels en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse blandt SOP-vejledere, SOP-eksaminatorer og SOP-censorer ved sommereksamen 2021 og en række af landets 3.g-hhx elever.

Nærværende artikel sammenfatter resultaterne af denne evaluering.

Kvalitativ undersøgelse på udvalgte skoler

Den kvalitative undersøgelse havde til formål at skabe et overblik over forskellige måder at organisere de syv SO-forløb og SOP i 3.g samt afdække mulige udfordringer. De centrale spørgsmål i undersøgelsen var, hvordan sammenhængen og progressionen i studieområdet tilrettelægges og opleves, og på hvilken måde studieområdet klæder eleverne på til SOP i 3.g? Derudover også hvordan vejledning og undervisningstid organiseres i forbindelse med SOP, og om det fungerer efter hensigten?

Da studieområdet tilrettelægges forskelligt fra skole til skole, giver undersøgelsen naturligvis ikke entydige svar på ovenstående spørgsmål. Den giver dog et godt indblik i, hvad der mange steder fungerer godt og mindre godt i forhold til følgende 3 områder:

- a) Sammenhængen og progressionen i studieområdet
- b) Studieområdet som forberedelse til SOP
- c) Vejledning og undervisningstid i SOP-forløbet

Nedenfor sammenfattes nogle af de overordnede konklusioner, som kunne drages på baggrund af den kvalitative undersøgelse.

a) Sammenhængen og progressionen i studieområdet

Mange SO-koordinatorer og faggruppeledere giver udtryk for, at der i SO-forløbene arbejdes bevidst med progression med et fokus på arbejdsformer, taksonomi, metoder, feedback osv. Dette gavner selvsagt eleverne, når de skal udarbejde deres SOP i 3.g.

Sammenhængen mellem de enkelte forløb opleves dog meget forskelligt, afhængigt af fag - og af skolens overordnede SO-planlægning. Nogle faggruppeledere oplever, at deres forløb står helt alene, og at den røde tråd mellem de enkelte SO-forløb mangler.

En faggruppeleder siger fx:

”Når faget lider af stoftrængsel, kan det være vanskeligt at presse forløb ind, der kommer til at ske på bekostning af kernestof. Jeg oplever ikke, at det forløb, som jeg deltager i, har en sammenhæng med de øvrige SO-forløb.”

I faggruppeledernes besvarelser kan ses en tendens til, at underviserne primært føler ansvar for det forløb, deres fag indgår i, men ikke for den store sammenhæng i hele studieområdet. Dette beskriver mange som et problem, da ”overleveringen” fra forløb til forløb oftest mangler.

Der er dog omvendt også en del, som oplever en god progression og sammenhæng mellem de forskellige forløb:

”Der er en tydelig progression i SO-forløbene, så der er ret mange ting, som hovedparten af eleverne har godt styr på, når de kommer til SO6 og SO7.”

b) Studieområdet som forberedelse til SOP

Mange peger på, at SO-forløbene træner eleverne i at arbejde tværfagligt og at problemformulere. Samtidig øger SO-forløbene også elevernes bevidsthed om fagenes metoder.

”Eleverne får efterhånden godt styr på formalia, på at arbejde problemorienteret og skrive problemformuleringer.”

”SO er med til at få eleverne til at tænke ”flerfagligt”. De kompetencer, som indgår i SOP, fx materialesøgning, emnebehandling, skriftlighed og mundtlighed, bliver trænet i løbet af SO.”

”Eleverne bliver gradvist bevidst om progression – fx for de humanistiske fag begynder de taksonomiske niveauer at give mere mening.”

Der er dog mange, som giver udtryk for, at der er for mange SO-forløb, hvilket presser hverdagen ift. fordybelse i de enkelte fag og kontinuitet i undervisningen samt øvrige krav om bilaterale tværfaglige samarbejder og eksamensprojekter i fx IØ og matematik.

c) Vejledning og undervisningstid i SOP-forløbet

Der anvendes flere forskellige måder at opbygge vejledning og undervisningstid i SOP-forløbet på. På de adspurgte skoler er der eksempler på forløb med 10 sammenhængende skoledage men også forløb, hvor de første 5 SOP-dage er fordelt over tre uger efterfulgt af én sammenhængende skriveuge.

I forhold til den obligatoriske undervisningstid i SOP-forløbet siger mange af de adspurgte faggruppeledere og SO-koordinatorer, at metodeworkshops, fagcaféer mv. fungerer rigtig godt.

Omvendt giver de dog også udtryk for, at en stor del af eleverne oplever det som forstyrrende, at de er forpligtet til at møde til de 20 timers undervisning. Eleverne vil hellere i gang med at skrive.

Vejledermøder med begge vejledere samt den løbende kontakt til vejlederne i skriveperioden er det, som vurderes at have størst betydning for eleverne.

Det er meget tydeligt, at den tid den enkelte lærer bruger på vejledning, svinger utrolig meget fra skole til skole og fra lærer til lærer – og desuden er meget afhængigt af elevtypen. Ifølge besvarelserne udgør omfanget af vejledning før udlevering af opgaveformuleringen alt fra ½ time og op til 3 timer – og efter udlevering af opgaveformuleringen fra 15 minutter op til 3-4 timer.

En faggruppeleder giver udtryk for følgende:

”Min oplevelse er, at de dygtige elever, der har store ambitioner, også er de elever, der efterspørger en del vejledning, hvorimod de elever der har mest behov for vejledning, ikke efterspørger det i samme grad og heller ikke er så nemme at vejlede, når man forsøger at skubbe dem.”

Foreløbig konklusion på den kvalitative undersøgelse

Den kvalitative undersøgelse giver på den ene side et billede af, at skolerne generelt arbejder meget bevidst med at skabe en plan for sammenhængen og progressionen i SO-forløbene, ligesom der er et klart fokus på, at SO-forløbene skal fungere som forberedelse til SOP.

Samtidig peger undersøgelsen bl.a. på udfordringer med mængden af SO-forløb og en tydelig sammenhæng mellem disse, på store forskelle i omfanget af SOP-vejledning og endelig på problemer med at få de 20 timers SOP-undervisning til at fungere efter hensigten.

Fra den kvalitative til den kvantitative undersøgelse

De udfordringer, som vi kunne aflæse af vores kvalitative undersøgelse, dannede baggrund for den spørgeramme, som vi udformede til hhv. undervisere og elever i vores spørgeskemaundersøgelse i maj/juni måned 2021.

Spørgeskemaet til undervisere er udsendt via studieområdets fagkonsulenter til udvalgte skoler i midten af maj med en deadline for besvarelser primo juli 2021.

Så mange har besvaret vores spørgeskema:

317 undervisere

515 elever

Hvad siger underviserne?

Som nævnt ovenfor er spørgerammen udformet på baggrund af den kvalitative forundersøgelse, som blev foretaget tidligere på foråret. Nogle af besvarelserne fra den kvalitative undersøgelse vil blive inddraget i dette afsnit.

Fejlkilder: citaterne fra den kvalitative undersøgelse er udvalgt, så de passer til den tendens, der ses i talmaterialet. Dette betyder ikke, at der ikke er andre modsatrettede holdninger i undersøgelses resultater.

For at afklare, hvilke fag respondenterne repræsenterer, bliver de i spørgeskemaet bedt om at sætte ét kryds ved det fag, der primært undervises i. Der kan dog være besvarelser senere i undersøgelsen, hvor der også besvares ud fra andre fag, end det først valgte.

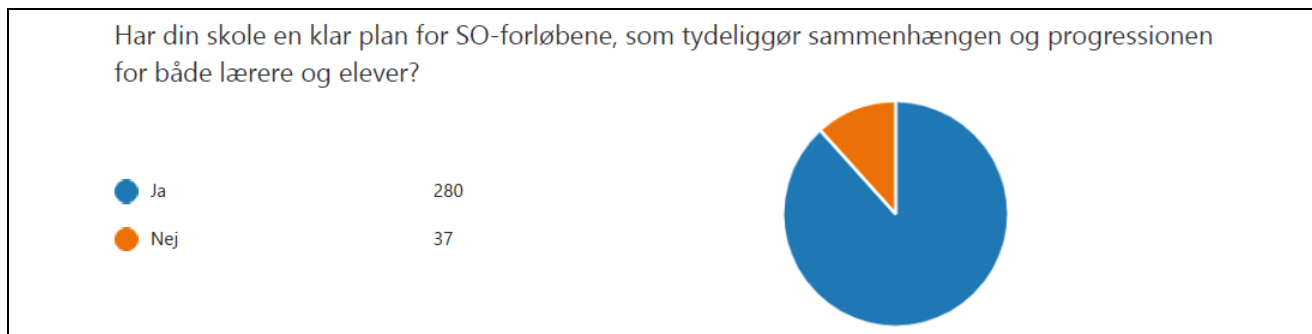
Fordelingen af besvarelser på primært undervisningsfag ser således ud:

Afsætning	99
Virksomhedsøkonomi	71
International økonomi	21
Dansk	31
Engelsk	33
Historie	17
Samfundsfag	5
Erhvervsjura	6
Matematik	12
Tysk	6
Spansk	1
Fransk	2
Informatik	5
Innovation	3
Kulturforståelse	2
Psykologi	3
Markedskommunikation	0
Finansiering	0
Idræt	0
Mediefag	0
Organisation	0

Den første del af undersøgelsen spørger ind til organisering af studieområdets forløb, oplevelsen af sammenhæng og progression samt antallet af forløb.

Organisering af studieområdet

På spørgsmålet, *har din skole en klar plan for studieområdet, der tydeliggør sammenhængen og progressionen for både lærere og elever*, fordeler svarene sig således:



Dette svarer altså til, at 88 % af de adspurgte undervisere har en oplevelse af, at deres skole har en klar plan for studieområdet, mens 12 % svarer nej til dette.

Dette stemmer overens med den forudgående kvalitative undersøgelse, hvor vi fra skolernes SO-koordinatører modtog velbeskrevne planer for studieområdet: fagkombinationer i de enkelte forløb, indhold, produktkrav, evalueringsformer mv.

Faggruppelædere udtaler fx:

”Der er en naturlig progression fra 1. til 2. til 3. år ift. kompetencer og produktkrav.”

”Ugeforløb fungerer godt. Giver elever et afbræk.”

”Fagene bidrager naturligt og meningsfuldt (og forholdsvis jævnt).”

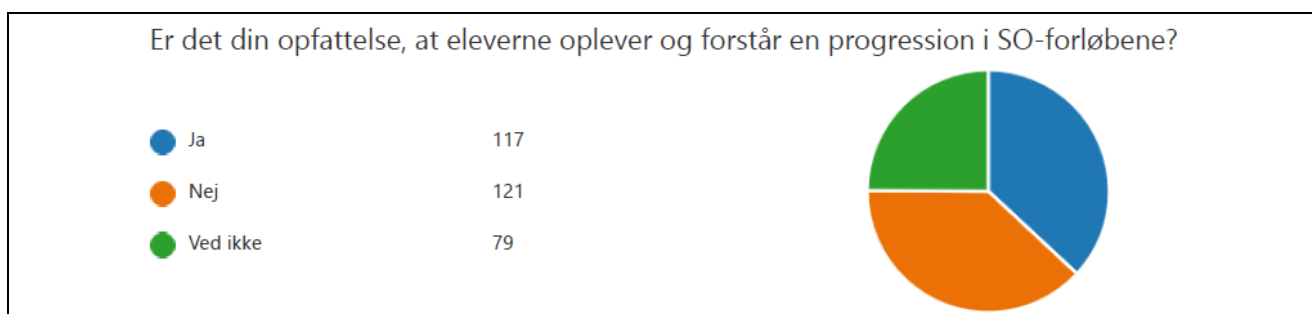
”Godt med både fællesforløb og forløb der er studieretningsdifferentierede.”

Det nævnes dog også af både SO-koordinatore og faggruppelødere, at det er en krævende indsats at tydeliggøre sammenhængen mellem de enkelte forløb for både elever og lærere.

Oplevelsen af sammenhæng og progression i studieområdet

Efterfølgende besvares spørgsmålet, *hvordan oplever du elevernes progression i SO-forløbene*. Her er den gennemsnitlige vurdering 3.35, hvilket svarer til, at 42,9 % af de adspurgte undervisere oplever en god eller meget god progression hos eleverne igennem studieområdet.

På spørgsmålet, *er det din opfattelse, at eleverne oplever og forstår en progression i SO-forløbene*, fordeler svarene sig således:



38 % svarer altså nej til dette, og 37 % svarer ja på spørgsmålet, mens 25 procent svarer ”ved ikke”.

Eleverne opnår dermed nok en progression, som kan ses af lærerne, men denne er ifølge besvarelserne ikke nødvendigvis tydelig for eleverne selv. Denne tendens ses også i flere af kommentarerne fra den kvalitative undersøgelse:

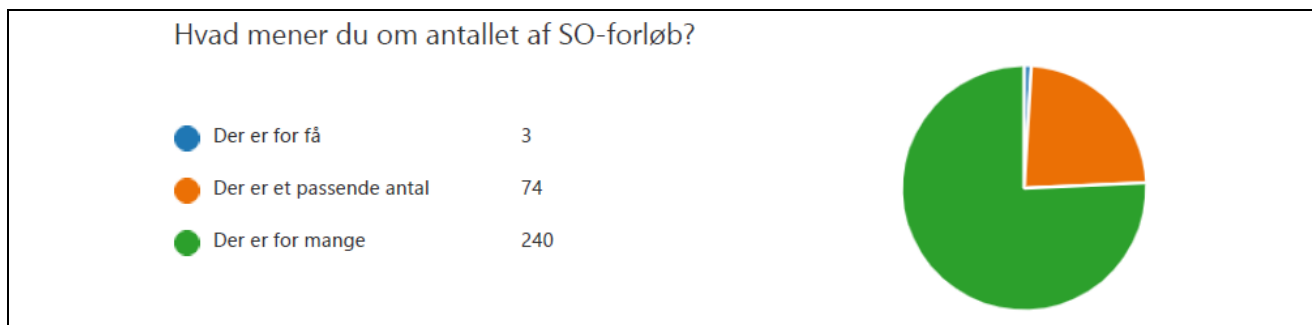
”Det er fortsat et indsatsområde at tydeliggøre sammenhængen mellem de enkelte forløb, og hvordan man kan bygge videre på erfaringerne fra foregående forløb. At få både lærere og elever til at se SO som et samlet hele.”

”Det er ikke alle lærere, som er involverede i alle SO-forløb, hvilket også gælder for mit eget vedkommende, og derfor kan det være svært at vide hvilke faglige og studietekniske aspekter, som dækkes i alle forløbene. Dette er et overblik, som formentlig kun de pædagogiske koordinatore har på vores skole.”

Til spørgsmålet om, hvorvidt underviserne oplever en sammenhæng mellem de syv SO-forløb og SOP, svarer 124 ud af 317, at de oplever en *god* sammenhæng, mens 44 svarer, at de oplever en *meget god* sammenhæng. I den anden ende af skalaen oplever 14 af de adspurgte, at der er en *dårlig* sammenhæng mellem SO-forløbene og SOP.

Antallet af studieområdeforløb

Når vi spørger underviserne, hvad de mener om antallet af SO-forløb, svarer de:



Det svarer til, at 76 % af de adspurgte undervisere svarer, at der er for mange SO-forløb, mens 23 % svarer, at det er et passende antal. Kun én procent af de adspurgte undervisere svarer, at der er for få forløb. Denne tendens ses også afspejlet i den kvalitative forundersøgelse, hvorfra nedenstående citat stammer:

”Jeg er lidt ked af, at alle SO-forløbene har ”dræbt” lysten til frivilligt tværfagligt samarbejde. Dels har vi som undervisere nok at se til, når vi også skal nå vores pensum. Og dels får elever nok af det tværfaglige arbejde, og er ikke motiveret til yderligere.”

Der synes altså generelt at være en positiv opfattelse af progression hos eleverne og sammenhæng mellem de enkelte SO-forløb og SOP, men det kommer dog endnu tydeligere til udtryk, at antallet af forløb i studieområdet er for mange, og at det fortsat opleves som en udfordring at tydeliggøre sammenhængen mellem de enkelte SO-forløb og SOP.

Den anden del af undersøgelsen spørger til SOP, herunder: vejledning i studieområdeprojektet, oplevelsen af elevernes SOP-proces, de 20 timers undervisningstid i SOP, samt eksamen:

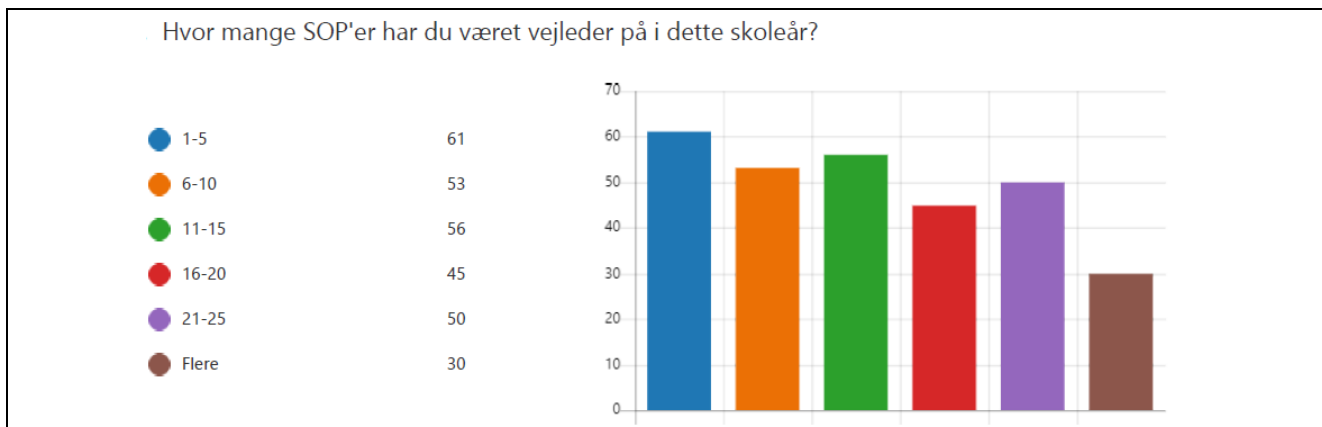
Vejledning i SOP

93 % af de deltagende undervisere har været vejledere på SOP i skoleåret 2020/2021. Det fordeler sig sådan, som det fremgår af oversigten nedenfor (det var muligt at svare med mere end én tilkendegivelse på fag):

Vejledningen fordelt på fag viser naturligvis en overvægt af undervisere i studieretningsfagene, især afsætning:

Afsætning	117
Virksomhedsøkonomi	78
International økonomi	35
Dansk	21
Engelsk	31
Historie	23
Samfundsfag	12
Erhvervsjura	6
Matematik	6
Tysk	5
Spansk	3
Fransk	2
Informatik	3
Innovation	20
Kulturforståelse	7
Psykologi	6
Markedskommunikation	11
Finansiering	13
Idræt	0
Mediefag	1
Organisation	3

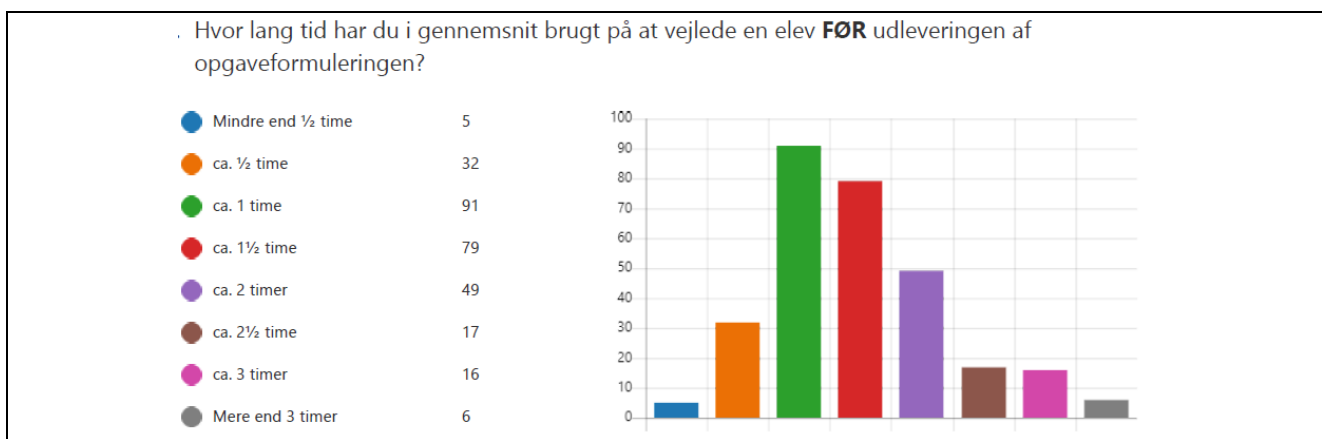
Undersøgelsen viser stor forskellighed i antallet af SOP'er, som de adspurgte har været vejledere på i skoleåret 20/21.



Ud fra ovenstående kan det konkluderes, at 80 ud af 317, svarende til 25 % af de adspurgte, har været vejleder for 21 eller flere elever.

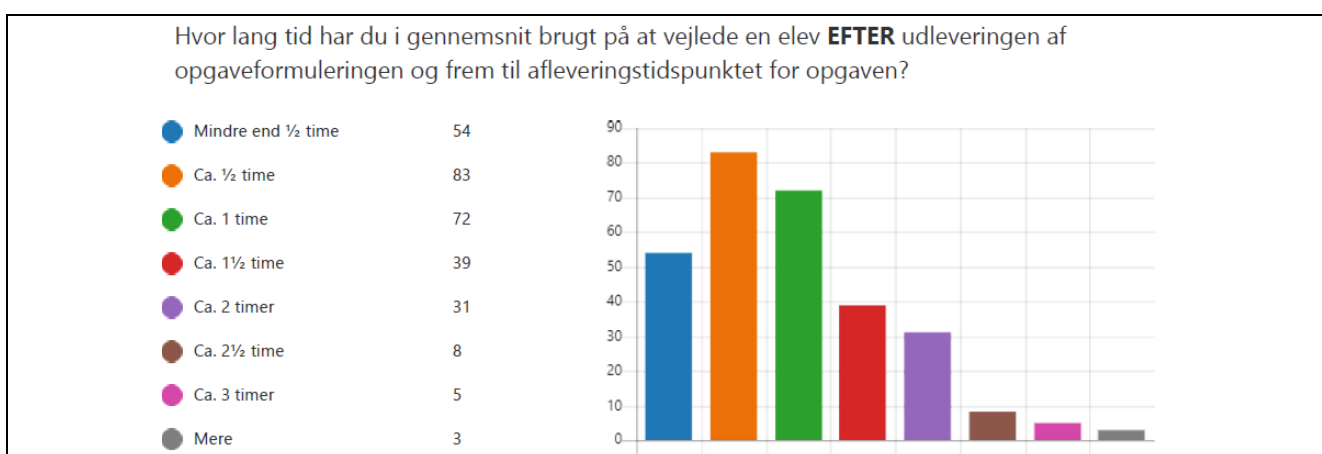
I spørgsmålet om tidsforbruget i SOP-vejledningen skelnes der mellem den vejledning der ligger *før* udlevering af opgaveformulering og den vejledning, der ligger *efter*.

Svarene om tidsforbruget til vejledningen *før* udleveringen af opgaveformuleringen viser, at det er meget forskelligt, hvor lang tid der bruges på vejledning:



Ca. 74 % af de adspurgte vurderer altså at have brugt cirka 1-2 timer, men som det fremgår, ligger også en del svar over og under dette tidsforbrug.

Svarene om tidsforbruget til vejledning *efter* udlevering af opgaveformuleringen viser samme billede, nemlig at det er meget forskelligt, men her ligger godt 50 % på et tidsforbrug på cirka ½ - 1 time. Generelt viser svarene et lidt lavere tidsforbrug end i perioden *før* udlevering af opgaveformuleringen:

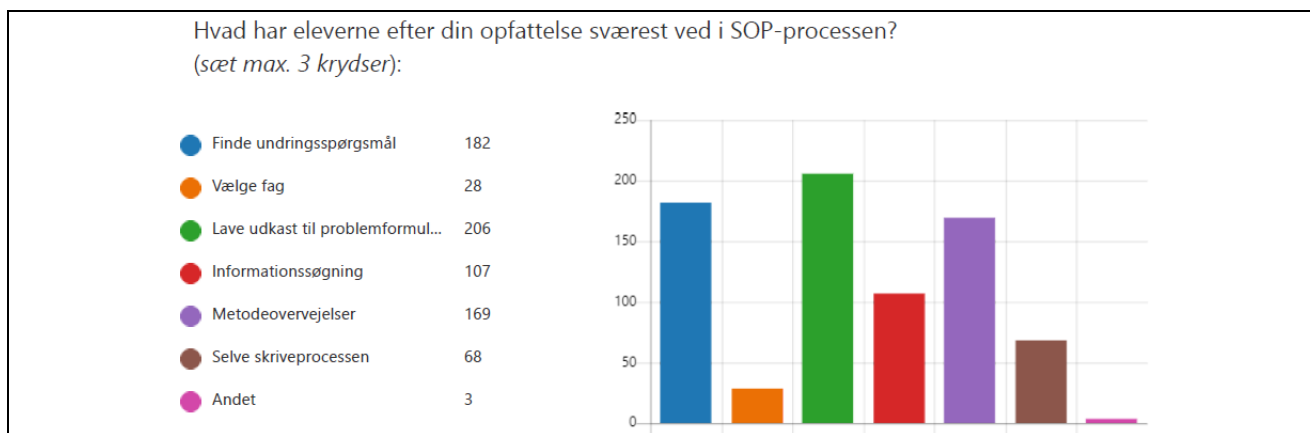


En gruppe på 54 undervisere bruger mindre end ½ time på vejledningen efter udleveret opgaveformulering, mens en gruppe på otte undervisere bruger 3 timer eller derover.

Det kan altså konkluderes, uafhængigt af fag, at der ikke er konsensus omkring tidsforbruget i forbindelse med vejledning af studieområdeprojektet.

Oplevelsen af elevernes SOP-proces

Underviserne oplever, at det eleverne har sværest ved i SOP-processen er at finde undringsspørgsmål og lave et udkast til en problemformulering:



Som det fremgår, peger 206 af de adspurgte undervisere på, at det er en udfordring for eleverne at lave et udkast til en problemformulering, mens 182 af underviserne peger på, at det er mest udfordrende for eleverne at finde et undringsspørgsmål. Dette stemmer godt overens med billedet af tidsforbruget til vejledning i det forrige spørgsmål.

169 af de adspurgte har valgt *metode* som et af de punkter, eleverne har sværest ved, hvilket eleverne også selv synes er svært (se også afsnittet *Elevernes opfattelse af arbejdet med SOP*).

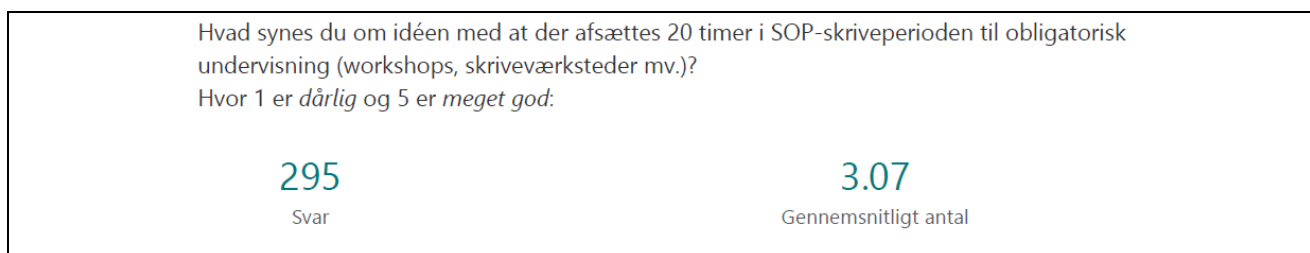
Kun 68 undervisere peger på skriveprocessen som det, eleverne har sværest ved. Dette kan være én af forklaringerne på, at tidsforbruget for vejledning i skriveperioden generelt ligger lavere end tidsforbruget før udlevering af opgaveformulering.

Det samlede billede peger altså på, at den mest tidskrævende vejledningsproces ligger forud for udlevering af opgaveformuleringen, og at det også er i denne del af processen, at elevernes største udfordringer skal findes, ifølge underviserens svar.

De 20 timers SOP-undervisning

Til spørgsmålet, *hvad synes du om idéen med at der afsættes 20 timer i SOP-skriveperioden til obligatorisk undervisning (workshops, skriveværksteder mv.)*, er der en svardeltagelse på 295 undervisere. Denne lavere svardeltagelse kan skyldes, at der er undervisere, der ikke har været involveret i de 20 timers undervisning, hvis deres fag ikke er repræsenteret.

Ud af de 295 svar mener 35 af de adspurgte, at det er en dårlig ide at afsætte de 20 timer, mens 40 af de adspurgte svarer, at det er en meget god ide. Resten af besvarelserne fordeler sig således, at resultatet - på en skala fra 1-5 - ligger lidt over middel, på 3.07.



At der blandt underviserne er meget blandede opfattelser af, hvordan SOP-undervisningen fungerer, kommer også til udtryk i de udsagn, der er givet i den kvalitative undersøgelse.

De adspurgte beskriver, at der er dele af de 20 timer som fungerer godt, mens andet fungerer mindre godt:

Dette fungerer godt ved de 20 timers SOP-undervisning:

- Vejledningsmøderne med eleverne.
- Det skaber tryghed for de elever, som har brug for at blive holdt lidt mere i hånden i skriveprocessen.

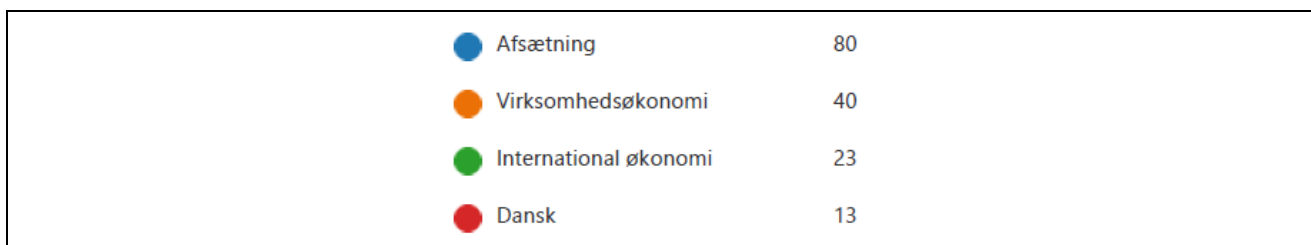
Dette fungerer mindre godt ved de 20 timers SOP-undervisning:

- Mange elever oplever skrivetid på skolen som spildtid.
- Workshops mv. falder på et forkert tidspunkt ift. elevernes skriveproces. Mange ting ville ligge bedre før udlevering af opgaveformuleringen.

Ovenstående kan kædes sammen med spørgsmålet om, hvorvidt eleverne har udbytte af de 20 timer. På spørgsmålet, *får eleverne efter din opfattelse udbytte af de 20 timers obligatorisk SOP-undervisning*, ligger resultatet (på samme skala som ovenfor) på 2.91, hvilket også er en smule over middel. Denne tendens kan også ses i elevernes svar på netop samme spørgsmål.

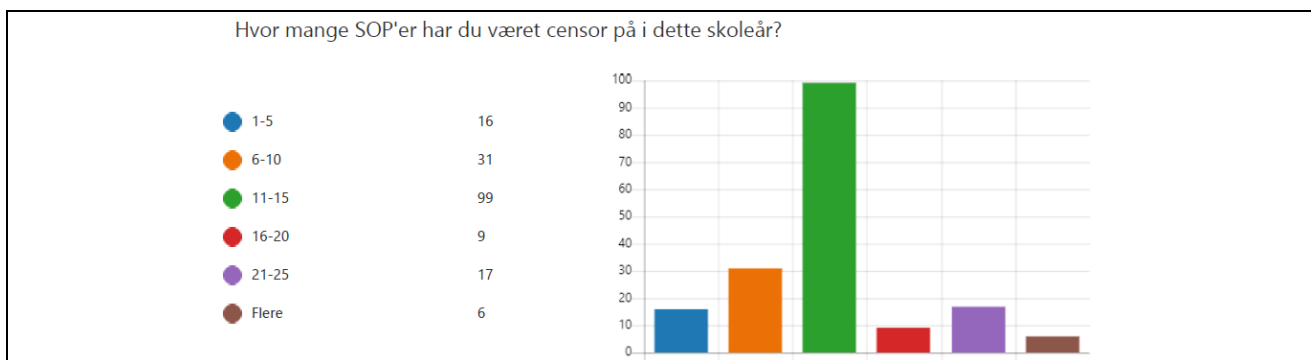
SOP-eksamen

I forhold til censur af SOP har 178 af de deltagende undervisere været censorer i skoleåret 2020/2021, hvilket svarer til 56 procent. De fire fag, som flest af de adspurgte har været censor i, er:



Ikke overraskende står studieretningsfagene for en stor del af den samlede belastning i fordelingen af censorfagene hos de adspurgte.

Adspurgt om antallet af SOP'er, som man har været censor på, fordeler besvarelsene sig således:



99 ud af de 178 adspurgte undervisere, der har været censorer i skoleåret 2020/2021, har altså været censor på 11-15 SOP'er. Dette svarer til, at 55,6 % af censorerne har haft denne mængde projekter. Kun meget få har haft flere end 25 projekter.

92 % af de deltagende undervisere har været enten eksaminator eller censor til den mundtlige eksamen i SOP. Størstedelen af de adspurgte (72 %) har brugt mellem 1 og 2 timer på at læse opgaven igennem inden eksaminationen:

Som hhv. eksaminator eller censor: hvor stort var tidsforbruget i gennemsnit pr. opgave til at læse opgaven og finde styrker og svagheder ved opgaven?

Op til 1 time	47
1-1½ time	110
1½-2 timer	100
Mere end 2 timer	34
Andet	1



Ud over gennemlæsningen af projektet er der som bekendt også et tidsforbrug på at tale med eksaminator/censor forud for den mundtlige eksamen. Her vurderer 90 % af de adspurgte at have brugt ca. 10-20 minutter per opgave:

Som hhv. eksaminator eller censor: hvor stort var tidsforbruget i gennemsnit pr. opgave til at konferere med eksaminator/censor (forud for den mundtlige eksamen) om styrker og svagheder ved opgaven?

Ca. 10 minutter	126
Ca. 20 minutter	138
Ca. 30 minutter	24
Mere end 30 minutter	4



Undersøgelsen giver et billede af et samlet tidsforbrug på 1-2½ time for de fleste i forhold til det arbejde, der ligger forud for eksaminationen.

I forhold til karakterafgivelsen ved eksamen oplever 65 %, at den mundtlige og den skriftlige del vægtes ligeligt, når karakteren fastsættes. 27 % oplever, at den mundtlige del vægtes højest, mens kun 7 % oplever, at den skriftlige del vægtes mest.

Det afsluttende spørgsmål til underviserne lød, *i et debatindlæg i Gymnasieskolen d. 18. juni 2020 foreslog to medlemmer af GL's Hovedbestyrelse, at man giver to separate karakterer: én for det skriftlige produkt og én for den mundtlige præstation. Er du enig eller uenig i dette synspunkt*, hvor 58 % af de adspurgte svarer, at de ikke er enige, mens 27 % er enige i, at der skal gives to separate karakterer.

Sammenfattende viser underviserens besvarelser bl.a. en klar opfattelse af, at der er for mange SO-forløb. Desuden ses en tendens til, at de 20 timers obligatorisk undervisningstid ikke synes udbytterige nok i forhold til de ting i SOP-processen, som eleverne ifølge underviserens opfattelse har sværest ved. Derudover viser besvarelserne også, at der er en stor belastning på studieretningsfagene (særligt afsætning) med en stor mængde opgaver, vejledning og censur.

Hvad siger eleverne?

Spørgerammen er udarbejdet med baggrund i de kvalitative svar, vi fik ind i vores indledende undersøgelse, hvor vi bad SO-koordinatorer og faggruppelødere give tilbagemelding på en række spørgsmål. Det, sammenholdt med vores egne erfaringer og feedback fra egne elever, blev udgangspunktet for vores arbejde med elevsiden.

Analysen bygger på svar fra 515 elever fordelt på otte erhvervsgymnasier forskellige steder i Danmark.

Fejlkilder i analysen kan naturligvis være statistiske usikkerheder ved respondentudvælgelsen. Er undersøgelsen repræsentativ? Vi har forsøgt at brede respondenterne ud over gymnasier i forskellige landsdele og af forskellige størrelser – både gymnasier, som er selvstændige, og gymnasier, som er en del af koncerner. Undersøgelsens størrelse må anses for at være tilfredsstillende, da den udgør ca. 6 % ift. 8837 studenter i 2021.

En anden fejlkilde, når vi går ned i tallene er, at nogle fag kun er meget begrænset repræsenteret, således har kun to elever skrevet i fransk og fem i erhvervsjura. Det betyder, at undersøgelsen er for lille for elever, som har skrevet i disse fag.

Resultater af undersøgelsen deles ind i tre afsnit:

- Elevernes valg af fag til SOP og deres opfattelse af SO-forløb
- Elevernes oplevelse af SOP-vejledningen
- Elevernes opfattelse af arbejdet med SOP

Elevernes valg af fag til SOP og deres opfattelse af SO-forløb

Det første spørgsmål, vi stillede eleverne var, hvilke fag de havde valgt at skrive SOP i. Dernæst spurgte vi om, hvilke fag de ville vælge, hvis der var frit valg. Nedenstående tabel viser den procentvise fordeling på deres faktiske valg, og hvad de ville vælge ved frit valg.

Fag	Hvilke fag har eleverne valgt (med den nuværende begrænsning)? i %	Hvilke fag ville eleverne vælge, hvis der var frit valg af fag? i %
Dansk	26	31
Engelsk	17	24
Afsætning	74	57
International økonomi	16	10
Virksomhedsøkonomi	26	20
Historie	10	13
Tysk	1	1
Spansk	1	1
Fransk	1	1
Matematik	4	3
Erhvervsjura	1	2
Samfundsfag	3	9
Markedskommunikation	3	5
Informatik	1,5	1,7
Psykologi	5	8
Kulturforståelse	1	2
Finansiering	2	2
Andet	1	1

Konklusionen på undersøgelsen bliver således, at de største forandringer ville komme i de største fag, hvis fagvalget til SOP var frit. Afsætning vil som det klart største fag i SOP falde med næsten 20 procentpoint fra 74 til 57 % (fra 383 elever til 292 elever). Også de andre A-studieretningsfag, virksomhedsøkonomi og international økonomi, falder - begge med 6 procentpoint.

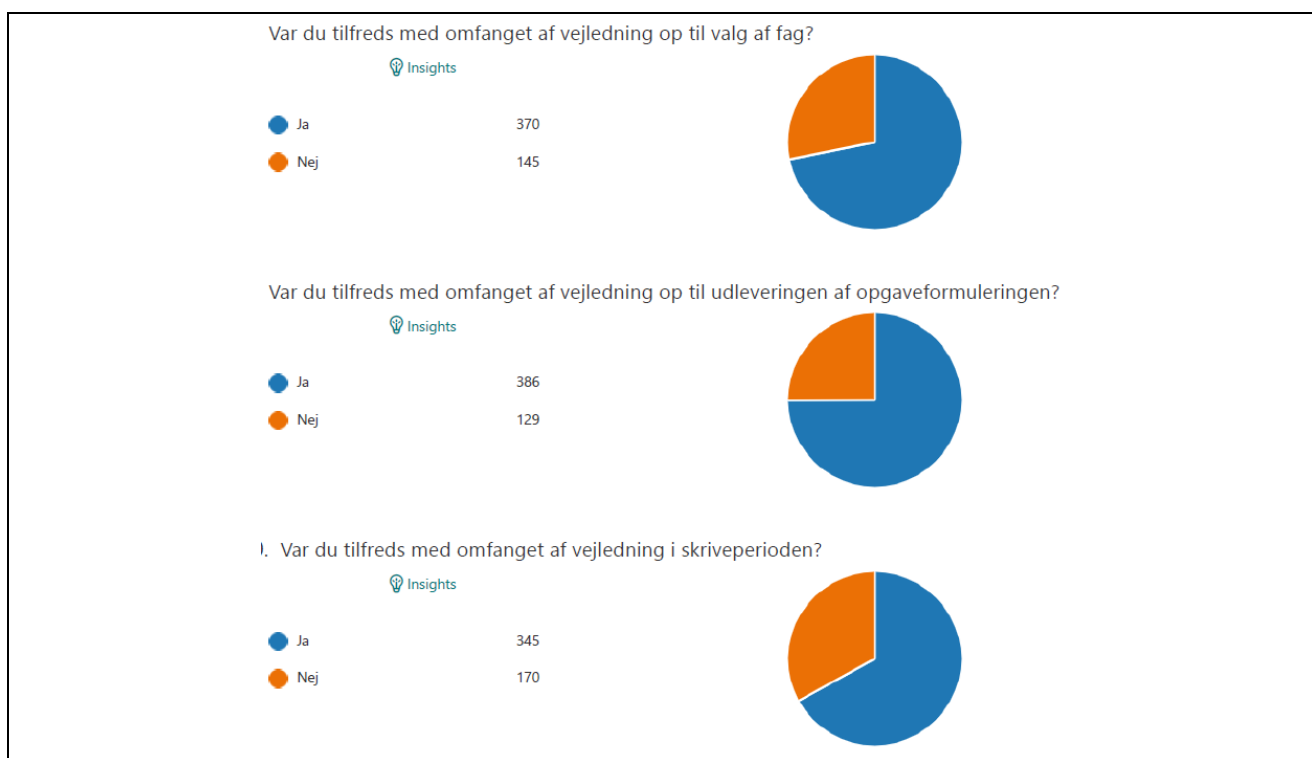
Der, hvor væksten er størst, er de to andre A-fag; nemlig dansk og engelsk med hhv. 5 og 7 procentpoint. Desuden ses en markant vækst i fagene historie, psykologi og samfundsfag. Helt overordnet er der altså en tendens til, at en del elever gerne vil vælge humanistiske fag og også nogle af de andre samfundsvidenskabelige fag end netop studieretningsfagene.

Heldigvis er 90 % af eleverne opmærksomme på, at de i løbet af de tre år på hhx har haft syv SO-forløb. Her oplever kun 29 % sammenhængen mellem SO-forløbene og SOP som god eller meget god. Det betyder, at 71 % oplever, at sammenhængen er middel eller derunder. Den gennemsnitlige score på spørgsmålet, *hvordan oplevede du sammenhængen mellem SO-forløbene og SOP*, var 2,9 på en skala fra 1-5, hvor 5 er meget god sammenhæng og 1 er dårlig sammenhæng. Her er der altså en klar udfordring i forhold til at tydeliggøre sammenhængen i hele studieområdet for eleverne.

Elevernes oplevelse af SOP-vejledningen

Spørgsmål til vejledningen var delt op i de forskellige faser, som SOP består af, hhv. valg af fag, vejledning op til aflevering af problemformulering samt perioden efter udleveret opgaveformulering.

Generelt er der tilfredshed med vejledningen. 72 % er tilfredse med vejledningen op til valg af fag, 75 % er tilfredse med vejledningen op til udlevering af opgaveformulering, og 67 % er tilfredse med vejledningen i skriveperioden. Der kan altså ses den tendens hos nogle elever, at de godt kunne ønske sig mere vejledning i skriveperioden:



Der er stor spredning på, hvor meget vejledning eleverne oplever, de har fået i SOP-forløbet. Hele 15 % mener, at de har modtaget mindre end 30 minutters vejledning over hele forløbet. I den anden ende oplever 20 %, at de har fået mere end 2 timers vejledning, heraf 5 % som har modtaget over 3 timers vejledning.

Der synes at være en generel tilfredshed med mængden af vejledning, dog er 28 % utilfredse med vejledning op til valg af fag, 24 % op til udlevering af opgaveformuleringen og hele 33 % er utilfredse med vejledningen i skriveperioden.

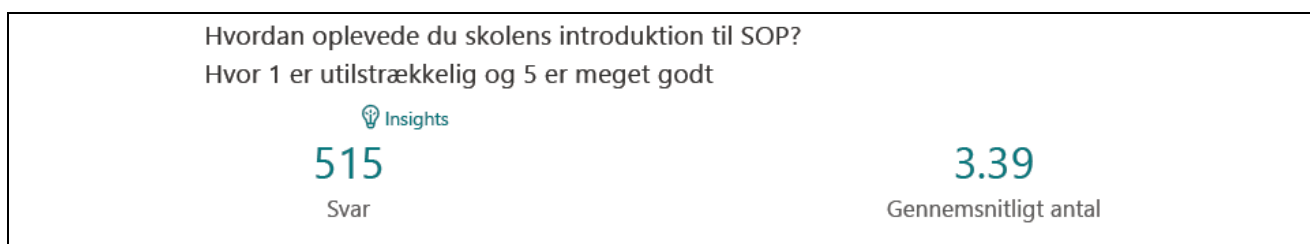
Med hensyn til mængden af vejledning, er der stor spredning, ligesom det var tilfældet med undervisernes svar. En del af underviserne vurderer dog tidsforbruget som højere, end eleverne gør. Hvor hovedparten af eleverne mener, at de sammenlagt har modtaget ½-2 timers vejledning i hele processen, mener størstedelen af underviserne, at de har givet eleverne 1-2 timers vejledningen før udlevering af opgaveformulering.

Kun 5 % af eleverne mener, at de har modtaget mere end 3 timers vejledning, hvor en stor del af underviserne mener, at de sammenlagt har givet mere end 3 timers vejledning gennem hele forløbet.

Denne diskrepans kan dog også skyldes forskelle i forståelsen af spørgsmålet og en forskellig opfattelse af, hvad vejledning egentlig er.

Elevernes opfattelse af arbejdet med SOP

Eleverne har følt sig godt introduceret til SOP:

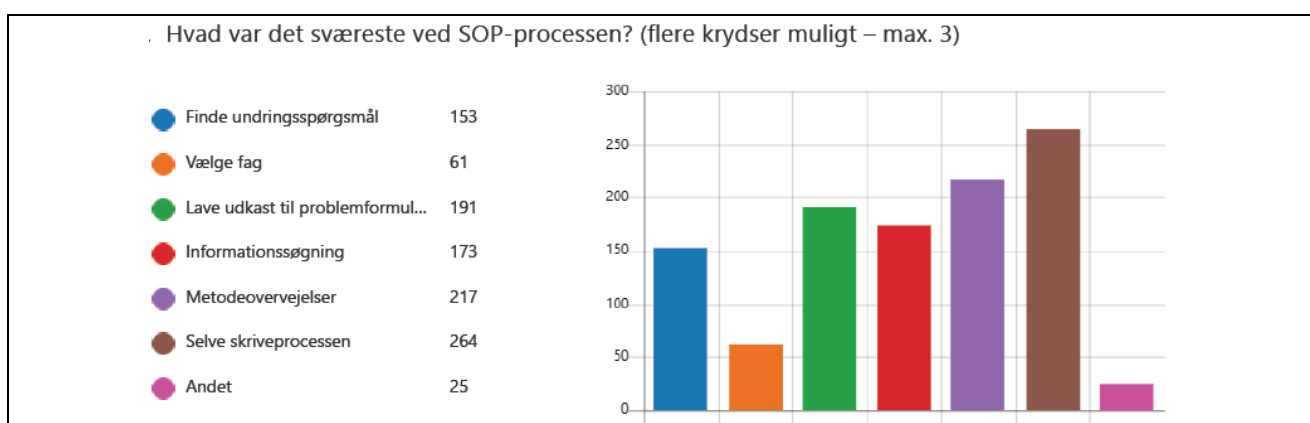


Således har godt 85 % af eleverne givet scoren 3, 4 eller 5 på dette spørgsmål.

57 % af eleverne svarer, at de valgte fag til deres SOP på baggrund af en undring. 10 % svarer, at de valgte fag på baggrund af tidligere SO-forløb, og for 24 % var det ”andet”, som var afgørende for valg af fag. Dog er fagvalget jo stadig bundet til studieretningsfag, hvorfor der også her naturligt er mindre valgfrihed.

I forhold til, hvordan eleverne oplevede sammenhængen i SOP-processen (fra undring til valg af fag, til problemformulering, til workshops til selve opgaveskrivningen), er resultatet igen forholdsvis positivt, idet 40 % oplevede den som god eller meget god, mens ca. 45 % giver en middel vurdering. Den sammenlagte score er (på en skala fra 1-5) på 3.23 og dermed over middel.

På spørgsmålet om, hvilke elementer af SOP-processen eleverne fandt sværest, fordeler svarene sig som vist nedenfor (det var muligt at sætte op til 3 krydser):



Det at vælge fag ses altså ikke som det store problem. Til gengæld synes 264 elever, svarende til 51 %, at selve det at skrive opgaven var det sværeste. ”At finde undringsspørgsmål” vurderer en mindre andel af eleverne som det sværeste.

Når man sammenholder dette med undervisernes svar på samme spørgsmål, er det iøjnefaldende, at underviserne vurderer, at processen med problemformuleringen synes sværest for eleverne, og ikke selve skriveprocessen.

Elevernes oplevelse af ”for lidt” vejledning i skriveperioden stemmer meget godt overens med, at de vurderer selve skriveprocessen som det sværeste – det at være ”alene” om en stor opgave. Men hvad er egentlig svært? Hvordan vurderes noget at være svært – dette er meget forskelligt fra elev til elev, hvorfor vi også her må være opmærksomme på forskellige fortolkninger af spørgsmålet.

Det spørgsmål, som fik den laveste score, var spørgsmålet om udbyttet af de 20 timers obligatoriske undervisning

Hvilket udbytte fik du af de 20 timers SOP-undervisning med mødepligt?
Hvor 1 er ringe og 5 er meget godt.

Insights

515

Svar

2.51

Gennemsnitligt antal

Her mente kun 16 %, at de havde fået godt eller meget godt udbytte, mens hele 46 % syntes, at de havde fået ringe eller lille udbytte. Eleverne kommenterer SOP-undervisningstimerne således:

”Drop de 20-timers SOP-undervisning med fysisk fremmøde. De er ligegyldige og meget mere nødvendige at bruge til skriveprocessen ligesom på STX !!”

”Drop mødepligt til workshops, jeg fik intet ud af det og spildte hurtigt 20 timer på ting, som ikke hjalp min opgave. Opgaven bliver opsat som en selvstændig opgave, hvor eleven selv må tage ansvar og dermed burde eleven selv kunne vurdere, om der er et behov for nogle af de mulige workshops.”

Kommentarerne blev givet som forslag til forbedring af SOP-forløbet. Det er altså her, der er den største negative respons fra elevernes side. De opfatter det som spild af deres skrivetid. En del giver udtryk for, at de gerne vil have workshops, men de skal ligge før udleveringen af opgaveformuleringen. Når de ligger efter opgaveformuleringen, bryder det koncentrationen, mener en del elever.

Eleverne oplevede selv, at de var klar til både det skriftlige og det mundtlige arbejde. Således mente 50 %, at de bestemt eller helt bestemt var klædt på til det skriftlige arbejde, mens 43 % mente, at de bestemt eller helt bestemt følte sig klædt på til den mundtlige eksamen.

De forslag som eleverne gav til forbedring af processen, omhandlede primært de 20 timers obligatoriske undervisning, hvor eleverne blandt andet skrev:

”Lad folk arbejde selv, vi behøver ikke at blive holdt i hånden. Vi har i løbet af de sidste tre år fået at vide hvordan vi skal skrive opgaver, jeg synes det er to rigtig meget af min skrive tid og fordybelses tid samt at det var vildt forstyrrende at jeg hele skulle hele tiden skulle til møde der fortalte mig om hvordan jeg laver en indholdsfortegnelse ellers søger information. Det burde man bare vide i tredje G og synes mere at det skulle være et tilvalg eller noget som man kunne vælge at spørge om i stedet for at det skulle være obligatorisk for alle som skal sidde og høre hvordan man skal skrive en opgave i stedet for faktisk at bruge tid på at skrive den.”

”At skrotte de mødepligtige moduler - når man sidder i skrive-trance velvidende om at man skal møde ind til modul om lidt, så mister man koncentrationen. Derudover at placere de forskellige moduler INDEN opgavens start.”

”At vi fik de 2 uger til udelukkende at skrive i, ligesom alle andre gymnasier i stedet for arbejdsdagene. Jeg kan godt se meningen med dagene, men jeg følte de forstyrrede mere end de hjalp, da hverken lærer eller elever forstod, hvad programmet for de enkelte dage var. Dog kunne dagene godt havde været en hjælp, hvis det måske ikke var virtuelt men fysisk. For jeg følte mig super tidspresset hele den sidste uge, selvom jeg flere af dagene gik i seng kl. 4 og stod op klokken 9 og endda var vågen i 30 timer det sidste døgn op til aflevering af opgaven. Der er stadig mange ting jeg ikke følte, jeg fik med”.

En del af kommentarerne gik dog også på den virtuelle virkelighed, som vi jo desværre var udsat for pga. Covid-19. Specielt i forbindelse med de 20 timers obligatorisk undervisning oplevedes det som endnu mere afbrydende, når man ikke var fysisk på skolen.

Et andet element, som flere af elevernes forslag berørte, var vejledningen. De ønsker generelt mere en-til-en vejledning og færre workshops. Samtidig ønsker de, at underviserne skal være til rådighed i hele processen.

”Mere privat vejledning med vejledere, hvor man ikke skal skrive sig på lister og vente for på den måde skal lærerne også snakke med mange elever, de ikke er vejledere for, og de elever der gerne vil snakke specifikt med deres vejleder kommer så ikke til”

”Jeg brugte kun min ene vejleder, da han kunne hjælpe mig og ikke havde så mange andre elever at skulle hjælpe. hvoraf den anden spurgte jeg kun 1 gang og der gik 2-3 dage før svar, hvilket resulterede i at jeg ikke brugte hende så meget. Med det vil jeg sige, at man nok skal dele vejlederne ud lidt bedre - ved jeg ikke er den eneste med det problem.”

Der har altså fra elevernes side været en oplevelse af mindre vejledning, end det der reelt nok er givet. Der er en klar tendens til, at eleverne ser store dele af de obligatoriske 20 timers undervisning under SOP-perioden som spild og ikke mindst forstyrrende, og at de her ønsker mere en-til-en-vejledning i stedet. Dette også set i lyset af, at eleverne føler sig godt klædt på til processen, både via SO-forløb men også via vejledningen op til udleveringen af opgaveformuleringen.

Konklusioner

Når vi sammenholder de besvarelser, vi har fået fra hhv. undervisere og elever, kan vi konkludere følgende:

- Der synes blandt underviserne at være en generel opfattelse af klare planer og en god sammenhæng mellem de enkelte studieområdeforløb og SOP. Det er dog stadig en udfordring at tydeliggøre sammenhængen mellem de enkelte forløb, både for underviserne selv og for eleverne. Mange undervisere føler primært ansvar for de SO-forløb, deres faggruppe indgår i.
- Underviserne oplever en progression hos eleverne gennem de syv SO-forløb men er dog i mindre grad overbevist om, at eleverne selv oplever og forstår denne progression. Dette kommer også til udtryk i elevernes svar på spørgsmålet om sammenhængen mellem SO-forløbene og SOP, hvor den gennemsnitlige score på en skala fra 1-5 var 2,9.
- Blandt underviserne er der en klar opfattelse af, at antallet af forløb i studieområdet er for mange. Hele 76 % af de adspurgte giver udtryk for dette.
- Uafhængigt af fag varierer tidsforbruget i forbindelse med vejledning i SOP utrolig meget. Det samlede billede peger på, at den mest tidskrævende vejledningsproces ligger forud for udlevering af opgaveformuleringen, og det er også i denne del af processen, at elevernes største udfordringer skal findes - ifølge undervisernes svar.
- Studieretningsfagene står, ikke overraskende, for en stor del af den samlede belastning ift. SOP-vejledning og SOP-censur.
- Der er en tendens til, at elevernes fagvalg ville ændre sig, såfremt de ikke var bundet af studieretningsfag i deres SOP. Således ville en del elever fx i højere grad vælge nogle af de humanistiske fag såsom fx dansk og engelsk.
- Udbyttet af de 20 timers obligatorisk SOP-undervisning vurderes af eleverne ikke som særlig højt. Kun 16 % synes, at de havde fået godt eller meget godt udbytte, mens hele 46 % synes, at de havde fået ringe eller lille udbytte.
- Eleverne ønsker generelt mere en-til-en vejledning og færre workshops. Samtidig ønsker de, at vejlederne skal være til rådighed i hele processen. Mange af elevernes kommentarer viser, at de oplever store forskelle i adgangen til vejledning, alt efter om deres vejleder(e) har få eller mange elever at vejlede.

Fejlkilder

Følgende forbehold skal tages ift. de konklusioner, vi har draget på vores undersøgelse:

- Mange SO-forløb og selve SOP-forløbet har i det forgangne skoleår været afviklet virtuelt. Det spiller helt sikkert en rolle for den måde disse forløb opfattes på af både undervisere og elever. Det vil derfor være en god idé at gentage undersøgelsen efter et gennemløb af SOP-processen med fysisk tilstedeværelse i forbindelse med de 20 timers SOP-undervisning.
- Der kan være fejlkilder i forhold den måde, vores spørgsmål er formuleret på. Dels kan der være forskellige opfattelser af ord og begreber i spørgsmålene, og dels kan ting som fx SOP-vejledning være organiseret forskelligt på skolerne (mere eller mindre skemalagt, eksempelvis), hvorfor både elever og undervisere fra forskellige skoler kan opfatte noget forskelligt ved de enkelte spørgsmål.
- Endelig har vi heller ikke det fulde overblik over, hvilke skoler vores spørgeskema til underviserne er nået ud til. Derfor kan vi ikke med sikkerhed sige noget om repræsentativiteten for de undervisere, som har besvaret vores spørgeskema.

Marie Halvorsen
Ditte Bøgh Vindbjerg
Elsebeth Klæstrup Nielsen
Mette Kock Kruse Jensen

September 2021